

Реферат на тему: "Художня своєрідність образу селянина в малій прозі Леся Мартовича"

Леесь Мартович

Художня своєрідність образу
селянина в малій прозі
Леся Мартовича

* * *

В долю письменницьку вдумайсь Мартовича,
Шляхом життєвим в уяві пройди.
Бідних і гноблених волі виборювач
Правду шукати пішов у світи.
Син селянина із маси народної
Мусів трудитись на хліба шматок.
Творчу енергію праці невтомної
Службам віддає до кінця, вдріб'язок.
Марно талант не розсієв, збагативши,
Творчість, культуру народу свого.
"Все для людей, — отак просто зазначивши, —
Творчість життєвого кредо мого!"

Анеля Ремша

ПЛАН

1. Висміювання селянського індивідуалізму, заздрості, темноти бідняків в оповідання "Ось поси моє".
2. Розкриття глибокого антагонізму між різними верствами населення в галицькому селі в оповіданні "Лумера".
3. Розкриття конфлікту за смужку землі в оповідання "За межу".
4. Правдиве відтворення галицької дійсності і викриття паразитичних класів в оповідання "Мужицька смерть".
5. Показ переваги морального права селянина-трудівника над правом конституційним в оповідання "Зле діло".
6. Змалювання картини суду на селянином в драматичній сцені "За топливо".
7. Трагічність забарвлення політичної забитості, темноти і безправності трудящих мас в памфлеті "Винайдений рукопис про руський край".

Прозоре поле. Золотом переливається пшениця, шепочуть стиглі колоски жита, і вітер гонить по ньому м'які хвилі. З-поміж них де-не-де червоніють квіти маку та синіють зубчасті волошки. В синьому небі бринить пісня жайвора. Тепле сонячне проміння вмиває засмаглі щоки жниці, пестить її золотаве волосся, милується

розкішною вишивкою сорочки. Поруч – жнець. Вони усміхнені і щасливі, збирають хліб зі свого поля. Нагріта земля дихає теплом.

Саме такими мріяв бачити своїх героїв і Лесь Мартович. Щасливими. Адже кожна людина прагне щастя. І творить вона в уяві свій образ щастя. Що може дати людині відчуття щастя? Для багатьох героїв Леся Мартовича щастя – це земля. Бо вона годувальниця, вимагала рук, розуму, дбайливості і віддячувала за це сторицею. Добрий господар шанував і відчував її, як живу істоту. Та разом з тим вона була найбільшим гнобителем, була мірилом людської значущості, штовхала на злочини, прагнучи мати її будь-яким шляхом.

Тему вічних бід селян та їх залежність від землі розкривали у своїх творах багато письменників. Цієї теми торкнувся і Лесь Мартович у своїх творах. На мою думку, найкращим серед них є оповідання "Ось поси моє".

Працюючи на посаді писаря та помічника адвоката в провінціальних містечках Галичини, автор мав можливість спостерігати суперечки селян за землю, майно, які часто кінчалися бійками, викликами судові процеси. Не раз подібні історії він чув з уст селян, справи яких сам розбирав, а також подібне міг бачити і в рідному селі.

Перед нами постають типові галицькі бідняки: Семен Заколесник і Юрко Онуфрієв. Представником найбільш відсталого і затурканого частини галицьких селян є Семен Заколесник. Животіючи в неутті та в темряві, він був далекий від політичного життя країни. Дбав лише про власний клапчик землі і не цікавився долею своїх односельчан, таких же бідних, як і сам. "Кожний кусник — то золото, кожний ступінь землі. Хто свого не шанує, не варт той, що його свята земля носить". Заздрісному селянинові здалося, що його сусід Юрко відорав скибу від його власного ґрунту. "Свята земля. Якби могла, геть утекла би з-поза межі, з Юркового боку, стиснулася б, здулася вгору, а потім вернулася б назад під Семена. Але вона немінна. Хоть годує нас, хрещених, а вже їй так Господь милосердний дав, що муч її, пори її, а вона й не здригнеться".

Його мучить, що те, що було Семенове з діда-прадіда, загарбував Юрко. І він вирішує відомстити кумові: "Виорати. Сокиру за черес, плуг загнати та й — поки його, відсікати. А якби Юрко ще перечив, сокирою в чоло! Зась, вороже! Я своє відбираю". Проте сумніви не дають спокою Семенові. Скільки ж відібрати, бо ж і сам не раз відорював собі по скибі. Тепер боявся ошукати себе. Для цього шукає права. Він подає на Юрка скаргу в суд. Та суд лише розорив затурканого Семена, бо гроші з дому виніс, а вони "злетіли, як птахи, посиділи, як вогню вхопити, та й щезли, як дим".

Зрештою, відвідавши віче, до Семена приходить прозріння. Він переконується у необхідності селянської об'єднаності, взаємодопомоги, "Ми не маємо казати один одному: ось поси моє, але маємо всі взятися за руки красно та й сказати: ось поси наше!"

Юрка Онуфрієва змальовано як представника свідомішої частини селянства. М'якої волі, він відмовляється боротися за своє, навіть тоді, коли цього вимагають обставини. Тай чи був злодієм – показала комісія. Проте Юрко проводить освітню роботу на селі як активний учасник читалень, що були свого часу своєрідними осередками освіти і

культури в селах тогочасної Галичини.

Юрка ненавиділи за те, що - читальник. Яка їм з того кривда, вони не могли сказати, але почували в собі, що Юрко чимось та їм пакість коїть... , "що був оснувателем читальні", "що скликав людей і коло канцелярії пантрував їх, як череди овець, аби не розбіглися", "що Юрко лише ждав, аби в справах читальні його де післали. Відносив листи на пошту і з пошти відносив газети до читальні. Взагалі, ненавиділи Юрка за те, що його читальники любили".

На прикладі героїв оповідання, автор висловлює думку про необхідність об'єднання і активної боротьби селянства за свої права.

Трагізм становища безземельного селянства, його безправ'я автор змальовує в оповіданні "Лумера".

Іван Притика та його жінка Аниця цілий день жали на попівській ниві за сніп, вкрай виснажилися роботою. Іван з голоду "лиш зуби вишкірив". Наївся дома борщу, та й занедужав, не встає з печі. Бідкається Аниця: "От, умре... бідний мій світку! Недоїдає... це від лихого харчу..." А піп переказує, щоб вони обоє йшли дожинати пшеницю, врешті сам приходить до хати Івана сваритися: "Чому ви не йдете на роботу? Пияки, злодії! Я вас у кримінал віддам!" Ледве допросилася Аниця не коїти їй лиха, а ще й ублагала дати стару кобилу, щоб відвезти Івана на лікарський огляд до міста. Піп дав бідній жінці таку кобилу, яка мало не здохла по дорозі, а лікар замість ліків, на які так надіялася Аниця, виписав лише рецепт. Не маючи на ліки грошей, вона заїхала питати поради у знахарки. Щоб вийти із постійних нестатків, Аниця вирішила йти у найми, а піп, обурений тим, що втратив дешеві робочі руки, підняв гвалт: "Тут небезпечно, хтось проти усього святого бунтує нарід, а він без того дикий!"

Автор протиставляє попівську брехню й мужицьку правду. Побачивши, що Іван, віддаючи борг, намагається визволитися з-під економічної залежності, піп гнівно обурюється.

Він обзиває мужиків брудними словами, які нібито живуть крутіємством. Та селянин говорить правду у вічі: "Не крутнею мужик живе", а лумерами, тобто своєю виснажливою працею, з якої йому тяжко й вижити, бо зароблене в поті лиця йде на податки. Автор розкриває всю злиденність існування селянина-трудівника, його економічну залежність від ситих і багатих. За такими "лумерами" жили Іван та Аниця, що жали за сніп на чужому полі, терпіли голод та холод. Подібним до їхнього було і життя багатьох інших селян, які в житті не знали просвітку, немов живими вкопували себе в землю.

Суперечка селян за землю розкрита в оповіданні "За межу", в якому автор змальовує образи селян Грицька та Йванихи. Темних, затурканих, жадоба до землі яких зробила сварливими та егоїстичними, призвела до ворожнечі.

Вражає жах становища селян і в оповіданні "Мужицька смерть". Помирає людина. Свідки конання Гриця Баната намагаються розрадити його своїм, мужицьким, способом. Кожний розповідає про свої біди, бо "все легше, як видиться чоловіка нещасливішого від себе".

Доведена до відчаю Грициха приповідала:

"...Піду я з дітьми попід чужі плоти. Заберуть чужі люди мою працю. Цілий вік свій я гарувала, вночі не досипала, робила тяжко, як та худобина, та й не собі, не собі".

За словами Семенихи "християнин приходить на світ аби бідувати".

Не менш жахливими є судження Процихи: "... Бідно діється, так бідно, що прийдеться з голоду померати. Але християнин живе надією: пручає біду, як може... Християнин гарує ціле життя. Отак цілий тиждень, як віл у плузі. А все: коби здоров'я, то якось перебудеться".

Навіть Гриць, умираючи, мріє про те, що як би хотілося вмерти, як люди. Зібрати сусідів, родину і "зарядити своїм "маєством, бо я його з собою у гріб не заберу".

І в мріях роздає своє майно. Уділяє дітям, при цьому даючи настанови, як мають жити, хто доглядатиме матір, кому яка пайка, і що по смерті говоритимуть сусіди.

Та померти так, як люди, Гриць не міг. Мало того, жив не як люди, позбавлений можливості лікування тепер, та й догляду не мав, який мав бути за смертельно хворою людиною в останні дні, він і померти не міг, як люди. Бо засобів на прожиття родині не залишив, а втратив останнє, що мав. Борг у лихваря зріс вдвоє. Повернути його Гриць не міг. Лихвар уже посягає на "помірочок", котрий годує всю Грицеву родину. Як і за що мають його похоронити, це мучило його більше, ніж хвороби чи смерть.

"А звідки ж я ще тобі на похорон візьму, за що тебе поховаю? За свої сльози?", — голосила над живим ще чоловіком Грициха.

У цих словах жахлива правда мужицького життя і смерті. Жінка, як і Гриць прекрасно знає, що чоловік "хоть би подужав, то нічого не порадив би". Тому вибух жалю і гніву, обурення й докору адресуються не Грицеві, а австро-угорському урядові з його законами, які "за бідними людьми, за каліками не обстають".

Кожен з героїв говорить про своє горе, яке впливається в загальний багатоголосий хор. Пригноблені соціальним ладом, знеможені податками і підневільною працею, доведені до відчаю і смерті, вони мусили врешті-решт почати усвідомлювати себе соціально.

Лесь Мартович утверджує в душах своїх героїв високі людські ідеали, витравляє все рабське, егоїстичне, низьке. Господарем має бути на землі той, хто працює, а не злодій і розбійник.

Два світи – пана і селянина – зображує Лесь Мартович в оповіданні "Зле діло", показавши перевагу морального права селянина-трудівника над правом конституційним, урядовим, що не враховує народних традицій, нехтує розумом простої людини.

Петро купив у Семена шмат поля без відома і згоди його жінки. Згідно з "мужицьким правом", поле Семена "непродажне", бо повинно перейти в спадщину його чотирьом дітям. А суд визнає, що поле Петро купив законно. Жінка Семена, Олена, протиставляє доводам суду "хлопське право": "Я маю з ним четверо дрібних дітей. Що їм із тата, з мами, як лишаться без ґрунту?" За мужицьким звичаєм купувати "непродажний ґрунт" – "зле діло". І Олена таки вплинула на сумління Петра – той

відчув, що зробив кривду своєму сусідові, порушив норми людських взаємовідносин. Семен віддає Петрові гроші, отримані за продану землю, що знову переходить до свого господаря. Самі селяни дійшли згоди, помирилися на основі давніх традицій, знехтувавши конституційними законами.

Не менш жахливі картини безправного життя селян змальовано в драматичній сцені "За топливо".

Будучи сам юристом, Лесь Мартович чимало уваги приділяв показу буржуазного суду як засобу пригноблення селянства.

Судять селянина-бідняка, який вночі взяв в панському лісі хмизу, бо не мав на чому зварити обід. Суд, звичайно, боронить права пана. Підсудний відкидає свою провину: "Я нічого не крав. Я топливо брав. Мені належиться".

На зауваження судді, що коли йому належиться, то він мусить позивати пана до суду, обвинувачений відповідає одним вигуком "ая", даючи зрозуміти, що суд завжди стане на сторону пана. Звичайно, суд став на бік пана і селянина засудили на два тижні тюрми.

Автор показує, до якого економічного упадку дійшло трудове галицьке селянство, розкрив, до якої міри воно було залежне від польсько-шляхетського поміщицького господарства, яким важким ярмом для трудового народу був цісарсько-королівський суд, що обороняв інтереси панівних класів.

Офіційному законодавству, антинародному в своїй основі, автор протиставляє мужицьке право, ще до кінця не усвідомлене народними масами. Герої оповідань відчують справедливість своєї мужицької правди, але через затурканість, неорганізованість відстоюють її пасивно.

Картини безправного, підневільного, напівтваринного життя муссікусів Мартович змальовує в оповіданні "Винайдений рукопис про руський край". Від підводить читача до висновку про абсолютну ворожість цієї країни до народних мас.

І так оповідання за оповіданням, новела за новелою, постають перед нами картини страдницького життя безправного селянства Галичини.

Слабкий промисловий розвиток Галичини погіршував становище трудового селянства. Важкі економічні умови приводили до зубожіння, спродування землі, масової еміграції селянства. Це в свою чергу зумовлювало загострення класової боротьби.

Іван Франко писав про тогочасну Галичину: "Лихва руйнувала нарід. Лі цитації (спродування землі за борги) сипалися тисячами, банки розкидали свої наукові сіті, недороди йшли одні за одними, нужда збільшувалася страшенно".

Лесь Мартович серед простого люду Галичини бачив свого героя чесним, скромним, гарячим патріотом свого народу. Симпатії до нього зберігав до кінця життя.

Потрібно було глибоке знання народного життя, психології селян, щоб створити такі талановиті твори.

Та й доля письменницька самого автора була трагічною. Вийшовши з-під селянської стріхи, з гущі народних мас, пішов у широкий світ шукати правди, виборювати кращу

долю для принижених і пригноблених. Невтомно працюючи на шматок хліба, витрачаючи свій час і творчу енергію на службу в адвокатських канцеляріях, тинявся по галицьких містечках в пошуках кращого заробітку.

Та не змарнував свого таланту, не розчарувався в обраному шляху.

Мабуть, даремно епіграфом до одного із своїх оповідань Мартович поставив такі знаменні слова: "Не для слави, а для людей". Вони були його життєвим і поетичним кредо.

Та шлях цей був вкритий тернами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бандурак Володимир. Лесь Мартович зблизька. Видавництво "Карпати". Ужгород, 1971 рік.
2. Бандурак Володимир. Оповідання про Леся Мартовича. Ужгород. Видавництво "Карпати", 1977 рік.
3. Білецький Ф.М. Лесь Мартович. Київ, 1961 рік.
4. Кононенко В.І. Мій рідний край – Прикарпаття. Івано-Франківськ, 2000 рік.
5. Мартович Лесь. Винайдений рукопис про руський край. Київ, "Веселка", 1991 рік.
6. Мартович Лесь. Новели. Видавництво ЦК ЛКСМУ "Молодь". Київ, 1950 рік.
7. Погребенник Федір. Лесь Мартович. Видавництво художньої літератури "Дніпро". Київ, 1971 рік.